

Pomniki Dziejowe Szkoły w Wielgolesie. Cz. I.

Zdzisław Ćmoch

Zespół Szkół w Wielgolesie

Wstęp

Zasiadając do pracy nad książką „*Szkoła w Wielgolesie 1807-2007*” otoczony byłem stosami dokumentów szkolnych, wypisów i kopii z archiwów, opracowaniami dotyczącymi dziejów regionu, a w szczególności dziejów szkolnictwa w regionie. Większą część materiałów wykorzystałem, najczęściej fragmentarycznie, we wspomnianej książce. Już wtedy pojawił się pewien niedosyt. Z racji ograniczonego miejsca nie mogłem zamieścić wszystkiego, co bym chciał, co uważałem za ważne dla dziejów szkoły, istotne i ciekawe nie tylko dla ludzi ze szkołą związanych. Odłożyłem to na potem, na „spokojniejsze czasy”, kiedy już po świętowaniu 200-lecia pozostaną tylko wspomnienia, a przyznać trzeba, że jest i będzie co wspominać, bo tak dla pracowników szkoły, jak i uczniów, (a myślę, że i dla wszystkich gości) 11 maja 2007r. będzie niezapomnianym dniem w życiu. Teraz przyszedł ten czas, że po wakacyjnych i „poksiążkowych” porządkach powróciłem do części odłożonych materiałów.

Zwarta publikacja materiałów źródłowych byłaby kłopotliwa, wiązałaby się z dużymi kosztami, a zainteresowała pewnie niewielką grupę osób. Stąd pomysł, aby *Pomniki Dziejowe Szkoły w Wielgolesie* zamieszczać cyklicznie w szkolnym biuletynie „Uczymy ciekawie”.

Jako pierwsze do publikacji wybrałem źródło ze szkolnego archiwum – *Księgę główną* zawierającą wykaz uczniów szkoły w Wielgolesie z lat 1917-1922. Czym się kierowałem? Po pierwsze: *Księga* jest najstarszym jak dotąd odnalezionym spisem uczniów wielgoleskiej szkoły, po drugie: jest w dość słabym stanie i w związku z tym nie powinna być narażana na wertowanie przez ewentualnych badaczy dziejów tudzież inne zainteresowane, postronne osoby. Po trzecie: jest zbyt cenna dla szkoły, stanowi jeden z jej „pomników dziejowych” i powinna być szczególnie chroniona.

Objaśnienia

Księga zawiera 22 karty formatu 28,5 x 41,7 cm. Dla „wygody” została złożona na pół, niezbyt starannie, co spowodowało znaczne jej uszkodzenie.

Pierwsza jej strona zawiera nadruk „KSIĘGA GŁÓWNA Szkoły początkowej IV° oddziałowej w Wielgolesie [kursywa oznacza wpis piórem].

Nad nadrukiem niebieską kredką dopisano *Wykaz dzieci*.

U dołu strony nadruk:

„Wzór Zrzeszenia Nauczycielstwa Polskich Szkół Początkowych.

Nakładem Polskiej Składnicy Pomocy Szkolnych, Warszawa, Krakowskie Przedmieście 7.

Zastrzega się prawo przedruku.”

Księga zawiera kolumny:

1. Nr.
2. Nazwisko i imię ucznia
3. Imiona rodziców
4. Zajęcie rodziców
5. Miejsce zamieszkania ucznia
6. Wyznanie.
7. Miejsce i data urodzenia
8. Gdzie poprzednio kształcił się.
9. Data przyjęcia do oddziału: I, II, III, IV.
10. Data opuszczenia szkoły.
11. Wydane świadectwo.
12. Uwagi.

W poniższej publikacji z racji powtarzających się wpisów w kolumnach „miejsce zamieszkania” [Wielgolas, gm. Łukowiecka, pow. Mińsko-Mazowiecki], „wyznanie” [rzymsko-katolickie] oraz braku wpisów w kolumnach „wydane świadectwo” i „uwagi” kolumny te pomijam. Inne miejsca zamieszkania niż wymienione lub wyznanie inne niż rzymsko-kat. umieszczam w nawiasie kwadratowym przy nazwisku ucznia.

Zapis „I – 1 X 1917” w kolumnie „data przyjęcia do szkoły” oznacza, że uczeń został zapisany do pierwszego oddziału w dniu 1 października 1917r.

Cyfry 7, 6, 9 jako pierwsze w wierszach kolumny „miejsce i data urodzenia” oznaczają rok urodzenia. Tzn. „7”- 1907, 9 – 1909 itd.

Strona zawiera 10 wierszy przeznaczonych na wpisywanie danych o uczniach. Kompletna tabela (kolumny) zajmuje dwie strony (rozkładówkę).

Pisownia została zachowana oryginalna.

Źródło

KSIĘGA GŁÓWNA Szkoły początkowej IV° oddziałowej w Wielgolesie

Nr	Nazwisko i imię ucznia	Imiona rodziców	Zajęcie rodziców	Data i miejsce urodzenia	Gdzie poprzednio kształcił się	Data przyjęcia do oddziału	Data opuszczenia szkoły
1.	Brauła Stanisław	Jan, Józefa	rolnik	Wielgolas 7, 7 listop.	w szkole	I-1 X 1917	
2.	Brauła Tadeusz	„ , „	rolnicy	Wielgolas 7, 7 listop.		I-1 X 1917	
3.	Ptasiński Marjan	Stanisław, Julianna	Murarz (zdun)	„		I-1 X 1917	
4.	Ptasiński Tadeusz	„ , „	Murarz	„	w tutejszej szkole	II-1 X 1917	19 XI 1917
5.	Dyła Helena	Paweł, Teresa	Rolnicy	7, w grud.		I-1 X 1917	
6.	Brauła Regina	Ignacy, Helena	„	7, we wrześniu		I-1 X 1917	
7.	Zwierz Wanda	Ludwik, Helena	„	6, we wrześniu		I-1 X 1917	
8.	Witalski Jan	Jan, Anna	Mleczarz	m. Często- chowa		II-1 X 1917	5 XI 1917
9.	Witalska Marjanna	„ , „	„			II-1 X 1917	13 XII 1917
10.	Nieprzecki Jan	Piotr, Weronika	Rolnicy	9, 15 maja	w tutejszej szkole	II-1 X 1917	
11.	Wieczorek Bonisława	Piotr, Zofia	Rolnicy	7, w końcu listop.		I-1 X 1917	
12.	Domoń Helena	Andrzej, Franciszka	Milicjant gm. Łukówiec			I-2 X 1917	5 XII 1917
13.	Reda Bronisław	Jan, Weronika	Rolnicy	10, na Ziel. Świątki	w szkole Wielgoles- kiej	II-6 X 1917	
14.	Reda Tadeusz	„ , „	„	7, na M.B. Różańc.		I-6 X 1917	
15.	Przeddziecka Stefanja [w folwarku w Wielg.]	Tomasz, Władysława	Stelmach		W szkole Wielgoles kiej	III-11 X 1917	29 X 1917
16.	Niedek Bolesław	Franciszek, Józefa	Rolnicy	7		I-6 X 1917	3 XI 1917
17.	Ptasińska Julianna	Jan, Marianna	„			I-16 X 1917	15 XI 1917
18.	Gala Franciszka [w folwarku w Wielg.]	Piotr			w szkole Wielg.	III-11 X 1917	12 X 1917
19.	Żaczek Franciszka	Kacper, Józefa		7, w marcu		I-17 X 1917	4 XII 1917

20	Żaczek Bronisława	Kacper, Józefa		10.		I-19 X 1917	5 XII 1917
21	Uszkiewicz Jan	Piotr, Magdalena	Rolnicy	7 września 7 lat		I-17 X 1917	
22	Jaworski Bolesław	Antoni	„	8		I-20 X 1917	
23	Rutka Stefanja	Stanisław, Julianna	„	12. 8 II	W szkole Wielgol.	IV-23 X 1917	
24	Łukaszek Władysława	Jan, Marianna	„	11 w półpoście	„	IV-23 X 1917	
25	Brauła Jan	Ignacy, Marjanna	„	7.		I-24 X 1917	
26	Brauła Bronisława	Ignacy, Helena	„	10 na P. Prz.	W szkole Wielgol.	III-5 XI 1917	
27	Jarzębski Stanisław	Paweł, Weronika	„	10		I-3 XI 1917	
28	Dąbrowska Leokadia		„			I-30 X 1917	20 XII 1917
29	Jarzębska Stanisława	Antoni, Helena	„	10. 31 maja	w szkole Wielgol.	III-5 XI 1917	
30	Jaworska Bronisława	„ ‘ „	„	9, na św. Annę	„	III-5 XI 1917	
31	Dyła Bronisław	Paweł, Teresa	Rolnicy	10	W szkole Wielgol.	III-5 XI 1917	
32	Zwierz Leokadja	Ludwik, Marjanna	„	11 w sierp.	W szkole Wielgol.	III-5 XI 1917	
33	Kępkowicz Leokadja	Franciszek	„	8		I-7 XI 1917	
34	Wieczorek Stanisław	Piotr, Zofia	„	10 w maju	W szkole Wielgol.	I-9 XI 1917	
35	Kępkowicz Bronisława	Stanisław, Aleksandra	„			I-12 XI 1917	5 XII 1917
36	Kępkowicz Bolesław	„	„			I-12 XI 1917	5 XII 1917
37	Kosut Zofia	Bolesław, Franciszka	„			I-12 XI 1917	20 XII 1917
38	Ptasińska Helena	Jan, Marjanna	„	12	W szkole Wielgol.	III-13 XI 1917	20 XII 1917
39	Brauła Stanisław	Wojciech, Jadwiga	„	12 na Ziel. Św.	„	II-14 XI 1917	
40.	Brauła Bronisław	Jan, Józefa	„	9 na św. Annę	W szkole Wielgol.	III-14 XI 1917	
41.	Łuckiewicz Bronisława	Piotr	Rolnicy	10	W szkole Wielgol.	III-12 XI 1917	
42	Brauła Bronisława	Ignacy, Marjanna	Rolnicy	10	„	IV-3 XII 1917	20 XII 1917
43.	Łukaszek Bronisława	Jan, Marjanna	Rolnicy	14 w paźdz.	„	III-4 XII 1917	
44.	Jarzębski Bolesław	Paweł, Weronika	Murarz		„	III-3 XII 1917	
[W dalszej części strony wpisanych jest 30. uczniów (po 5. w wierszu) z datą 1 IX 1922 r. Spowodowane to było zapewne brakiem nowej księgi.]							
1.	Pajda Feliks	Stanisław i Marja	rolnik	7 lat	W szkole Wielgolas	I-1 IX 1922	
2.	Rzysko Mieczysław	Jan i Julja	kowal	10 lat	„	II-1 IX 1922	
3.	Rzysko Janina	Jan i Julja	kowal	11 lat	„	III-1 IX 1922	
4.	Matuszewska Marja	Szymon i Józefa	wyrobnik	10 lat	„	II-1 IX 1922	
5.	Matuszewska Leokadja	Szymon i Józefa	wyrobnik	7 lat	I rok	I-1 IX 1922	
6.	Ptasińska Antonina	Stanisław i Julia	murarz	9 lat	w szkole Wielgolas	II-1 IX 1922	
7.	Szczeпаńczykówna Irena [folwark]	Władysław i Janina	ogrodnik	7 lat	I rok w szk. Wiel.	II - ?	*
8.	Zalewska Irena	Józef i Wiktorja	lokaj w folw.	9 lat	„	III-4 IX 1922	
9.	Królówna Zofja	Andrzej i Katarzyna	robotnik w folw.	10 lat	„	IV-4 IX 1922	

10.	Michalczyk Józef	Piotr i ?	robotnik w folw.	10 lat	„	[data i oddz. być może jw.]	
11.	Nieprzecki Tadeusz	Piotr i Weronika	rolnik	9 lat	w szkole Wielgolas	II-1 IX 1922	
12.	Nieprzecki Jan	Stanisław i Aleksandra	„	9 lat	„	[brak daty – jw. ?]	
13.	Ptasiński Marjan	Stanisław i Julja	murarz	10 lat	„	III-1 IX 1922	
14.	Trojanek Franciszek	Jan i Józefa	robotnik w folw.	11 lat	I rok w szkole	[brak daty – jw. ?]	
15.	Trojanek Władysław	Jan i Józefa	„	8 lat	I rok w szkole	[jw.]	
16.	Zwierz Władysław	Ludwik i Magdalena	robotnik w folw.	8 lat	I rok w szkole	[brak oddz. i daty]	
17.	Stasiak Jan	Antoni i Katarzyna	woźna w folw.	10 lat	I rok w szkole	[jw.]	
18.	Wiechetek Tadeusz	Jan i Aleksandra	rolnik	12 lat	w szkole Wielgolas	II-1 IX 1922	
19.	Brauła Jan	Ignacy i Helena	rolnik	9 lat	„	III-1 IX 1922	
20.	Zwierzówna Wanda	Ludwik i Marja	rolnik	10 lat	w szkole Wielgolas	IV-1 IX 1922	
21.	Brauła Regina	Ignacy i Helena	rolnik	11 lat	w szkole Wielgolas	III-1 IX 1922	
22.	Oszkiel Feliks	Walenty i Marja	rolnik	9 lat	w szkole Wielgolas	II-1 IX 1922	
23.	Oszkiel Eugenjusz	Walenty i Marja	rolnik	7 lat	I rok w szkole	I-1 IX 1922	
24.	Czyżkowska Anna	Jan i Marja	rolnik	7 lat	W szkole Wielgolas	I-1 IX 1922	
25.	Dylówna Wacława	Józef i Pelagja	szewc	9 lat – Warszawa	w szkole Wielgolas	II-1 IX 1922	
26.	Jarzębska Julja	Paweł i Weronika	murarz	7 lat – Wielgol.	I rok w szkole	I-1 IX 1922	
27.	Kępkowiczówna Stanisława	Stanisław i Aleksandra	rolnicy	7 lat „	I rok w szkole	I-1 IX 1922	
28.	Jaworski Stanisław	Antoni i Marja	rolnicy	7 lat	„	I-1 IX 1922	
29.	Reda Julja	Jan i Weronika	„	8 lat	w szkole Wielgol.	II-1 IX 1922	
30.	Kosutówna Helena	Bolesław i Franciszka	„	8 lat	w szk. Wielgol.	I-1 IX 1922	
<p style="text-align: center;">]* Przy pozycjach 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 16, 17 w kol. <i>Uwagi</i> stoją znaki zapytania. W dalszej kolejności wpisy z roku 1918 [43 pozycje], za nimi dokończenie roku 1922 [pozycje 31-56]</p>							
1.	Brauła Bronisław	Jan, Józefa	rolnicy	w Wielg. 10 lat	w szk. Wielgolesk.	IV-15 XI 1918	
2.	Dyła Bronisław	Paweł, Teresa	rolnicy	w Wielg. 11 lat	„	IV-15 XI 1918	
3.	Ptasiński Leon	Jan, Zofja	murarz	w Wielg. 12 lat	„	IV-15 XI 1918	
4.	Brauła Bronisława	Ignacy, Helena	rolnicy	w Wielg. 10 lat	„	IV-15 XI 1918	
5.	Zwierz Leokadja	Ludwik, Marja	rolnicy	w Wielg. 12 lat	„	IV-15 XI 1918	
4.6	Jarzębska Bronisława	Antoni, Helena	rolnicy	w Wielg. 10 lat	„	IV-15 XI 1918	
5.7	Jarzębska Stanisława	„	„	w Wielg. 11 lat	„	IV-15 XI 1918	
6.	~~Łukaszek Władysław~~	~~Jan, Marja~~	„	~~12 lat~~	„	IV-15 XI 1918	
7.8	Przeździecka Stefanja	Tomasz, Władysława		12 lat	„	IV-18 XI 1918	
8.9	Tarnowska Meczysława	Stanisław, Hipolita					Opiekuje się nią brat Wacław

9.	Ptasińska Helena	Jan, Marja	rolnicy	Wielgolas 12 lat	w szkole Wielgol.	IV-15 XI 1918	
10.	Łuszkiewicz Bronisława	Piotr, Magdalena	rolnicy	Wielgolas 11 lat	„	„	
11.	Jarzębski Bolesław	Paweł, Weronika	murarz	Wielgolas 13 l.	„	III – „	
12.	Brauła Stanisław	Wojciech, Jadwiga	rolnicy	Wielgolas 12 l.	„	„	
13.	Reda Bronisław	Jan, Weronika	rolnicy	„ 11 l.	„	„	
14.	Wieczorek Stanisław	Piotr, Zofja	„	„ 12 l.	„	„	
15.	Nieprzecki Jan	Piotr, Weronika	„	„ 11 l.	„	„	
16.	Ptasiński Tadeusz	Stanisław, Juljanna	murarz	„ 11 l.	„	„	
17.	Rżysko Henryk	Jan	kowal	„ 11 l.	„	II – „	
18.	Brauła Stanisław	Jan, Józefa	rolnicy	„ 8 l.	„	„	
19.	Brauła Tadeusz	Jan, Józefa	rolnicy	Wielgolas 8 lat	Wielgolas	II- 15 XI 1918	
20.	Niedek Bolesław	Franciszek, Józefa	rolnicy	„ 9 lat.	„	„	
21.	Jarzębski Stanisław	Paweł, Weronika	murarz	„ 12 l.	„	„	
22.	Domań Helena	Andrzej, Franciszka	milicjant	„ 9 l.	„	„	
23.	Żaczek Franciszek	Kacper, Józefa	rolnicy	„ 9 l.	„	„	
24.	Żaczek Bronisława	„	„	„ 11 l.	„	„	
25.	Brzozowska Janina	Stanisław, Juljanna	„	„ 11 l.	„	„	
26.	Ptasińska Julianna	Jan, Marjanna	„	„ 7 l.	„	„	
27.	Łuszkiewicz Jan	Piotr, Magdalena	„	„ 8 l.	„	„	
28.	Jaworski Bolesław	Antoni	„	„ 9 l.	„	„	
29.	Brauła Jan	Ignacy, Marjanna	rolnicy	Wielgol. 8 l.	Wielgolas	II-15 XI 1918	
30.	Kiępkowicz Leokadja	Franciszek, Magdalena	„	„ 8 l.	„	„	
31.	Kosut Zofja	Bolesław, Franciszka	„	„ 13 l.	„	„	
32.	Wieczorek Bronisława	Piotr, Zofia	„	„ 9 l.	„	„	
33.	Dyła Helena	Paweł, Teresa	„	„ 8 l.	„	„	
34.	Zwierz Wanda	Ludwik, Marjanna	„	„ 7 l.	„	„	
35.	Brauła Regina	Ignacy, Helena	„	„ 8 l.	„	„	
36.	Kępkowicz Bronisława	Stanisław, Aleksandra	„	„ 12.	„	„	
37.	Ptasiński Marjan	Stanisław, Juljanna	murarz	7 l.	„	I - 15 XI 1918	
38.	Łuszkiewicz Stanisław	Jan, Marjanna	rolnicy		pierwszy rok	„	
39.	Wiechetek Tadeusz	Jan, Aleksandra	rolnicy	Wielgolas 6 l.	pierwszy rok	I-15 XI 1918	
							Sadzić w połowie kwietnia do pół maja, a nawet i końca maja. Sadzić na 5-15 cm (2 – 6 cali). Bujnie rosnące 60x60 cm., w zwykłych warunkach 50x50 (20x20 cali), a w warunkach bardzo niesprzyj. 45x45 (18x18 c.) Plon 100 korcy uważany za niezły. [wpis powyższy w górnym wierszu – skreślony]
40.	Kępkowicz Bolesław	Stanisław, Aleksandra	„	„	„	„	
41.	Koszewski Józef	Stanisław, Aniela	wyrobnik	Warszawa 10 l.	W ochronie w Głoskowie pod Garwolinem	„	
42.	Wieczorek Helena	Piotr, Zofja	rolnicy	Wielgolas 7 l.	pierwszy rok	„	
43.	Rżysko Janina	Jan, Juljanna	kowal	„ 7 l.	„	„	
							[Poniżej następuje dalszy ciąg wpisów z roku 1922., 5 wierszy. Po nich rok 1919]
31.	Dylówna Helena	Paweł i Teresa	rolnicy	12 lat	w szkole Wielgolas	IV-1 IX 22r.	
32.	Ptasińska Jadwiga	Jan i Marja	„	11 lat	„	IV-1 IX 22r.	
33.	Łuszkiewicz Jan	Piotr i Magdalena	„	12 lat	„	III-1 IX 22r.	*

34.	Kępkowicz Bolesław	Stanisław i Aleksandra	„	13 lat	„	III-1 IX 22r.	
35.	Łuskiewicz Stanisł.	Jan i Marja	„	12 lat	„	[jw.?)	
36.	Górski Stefan	Dominik i Marja	rolnicy	13 lat	„	IV-4 IX 22r.	
37.	Kosut Jan	Bolesław i Franciszka	„	12 lat	„	I-1 IX 22r.	
38.	Reda Eugenjusz	Jan i Weronika	„	10 lat	„	II-1 IX 22r.	
39.	Piętka Władysław	Walenty i Marja	robotnik w folw.	10 lat	I rok w szkole	[jw.?)	
40.	Piętkówna Zofia	Walenty i Marja	robotnik w folw.	11 lat	I rok w szkole	[jw.?)	
41.	Brauła Tadeusz	Jan i Józefa	rolnicy	12 lat	w szkole Wielgolas	IV-4 IX 22r.	
42.	Brauła Stanisław	Jan i Józefa	rolnicy	„	„	IV-4 IX 22r.	
43.	Brauła Feliks	Jan i Brauła	„	9 lat	„	IV-4 IX 22r.	
44.	Wójcik Władysław	Józef i Franciszka	„	12 lat	„	III-4 IX 22r.	
45.	Witalski Jan	Jan i Anna	„	12 lat	„	IV-4 IX 22r.	
46.	Brauła Jan	Ignacy i Magdal.	rolnicy	12 lat	w szkole Wielgolas	III-4 IX 22r.	
47.	Ziółkowski Stanisław	Maciej i Antonina	robotnik w folw.	9 lat	I rok w szkole	I-4 IX 22r.	
48.	Wielgos Stanisław	Jan i Anna	„	9 lat	w ochronie Wielgol.	II-4 IX 22r.	
49.	Wójcik Stanisław	Stanisław i Rozalja	„	10 lat		I-4 IX 22r.	
50.	Powałka Antoni	Jan i Marcjanna	„	9 lat	w ochr. Wielgol.	III-4 IX 22r.	
51.	Stasiak Jadwiga	Antoni i Katarzyna	robotnik w folw.	9 lat	w ochr. Wielgol.	II-4 IX 22r.	
52.	Jarecka Stanisława	Karol i Anna	„	10 lat	„	III-4 IX 22r.	
53.	Deczeska Stanisława	Szymon i Helena	wyrobnik	9 lat	w szkole Wielgol.	I-4 IX 22r.	
54.	Deczeska Eugenja	„		8 lat	I rok w szkole	I-4 IX 22	
55.	Adamiec Stanisław	Jan i Marja	rolnik	9 lat		II-4 IX 22r.	
56.	Mucha Henryk [kol. Bohdanówka]	Franciszek i Floren.[tyna]	rolnik	11 lat	w szkole Wielgol.	II-9 IX 22r.	
* Przy pozycjach 33,34 /lub 34, 35/ i 36, 39, 40 w Uwagach stoja znaki zapytania.							
1.	Brauła Stanisław	Wojciech i Jadwiga	rolnicy	Wielgolas 13 lat	w szk. Wielgoleskiej	III-25 IX19r.	
2.	Wiechetek Tadeusz	Jan i Aleksandra	„	„ 8 „	„	I-25 IX19r.	
3.	Ptasiński Tadeusz	Stanisław i Julja	murarz	„ 11 „	„	III-25 IX19r.	
4.	Ptasiński Marjan	Stanisław i Julja	„	„ 10 „	„	I-25 IX19r.	
5.	Ptasińska Antonina	Stanisław i Julja	„	„ 7 „	„	I-25 IX19r.	1 XI 19r.
6.	Brauła Tadeusz	Jan i Józefa	rolnicy	„ 8 „	„	II-25 IX19r.	
7.	Brauła Stanisław	„	„	„	„	II-25 IX19r.	
8.	Brauła Bronisław	„	„	„ 12 „	„	IV-25IX19r.	
9.	Brauła Feliks	„	„	„ 7 „	„	I-25 IX19r.	
[ostatni wiersz na stronie – bez wpisu]							
10.	Wieczorek Helena	Piotr i Zofja	rolnicy	Wielgolas – 7 lat	1 rok w szk. Wielgol.	I-25 IX19r.	
11.	Wieczorek Stanisław	„	„	„ 12 „	w szk. Wielgolas	III-25 IX19r.	
12.	Nieprzecki Jan	Stanisław i Aleksandra	„	„ 7 „	1 rok w szk. Wielgol.	I-25 IX19r.	
13.	Nieprzecki Tadeusz	Piotr i Weronika	„	„ 7 „	„ „ „	I-25 IX19r.	
14.	Wieczorek Bronisława	Piotr i Zofia	„	„ 9 „	w szk. Wielgolas	II-25 IX19r.	
15.	Braulińska Jadwiga [Chyżyny]	Paweł i Bronisława	„	„ 11 „	w szk. Chyżyny	III-25 IX19r.	

16.	Brauliński Zdzisław	„	„	„9 „	„	II-25 IX19r.	
17.	Rżysko Janina	Jan i Juljanna	kowal	Wiel. 9 lat	w szk. Wielgolas	I-25 IX19r.	
18.	Kosut Zofja	Bolesław i Franciszka	rolnicy	„ 13 „	„	II-25 IX19r.	16 X 19r.
	[Ostatni wiersz na stronie – bez wpisu]						
19.	Kępkowicz Leokadja	Franciszek i Magdalena	rolnicy	Wielgolas 9 lat	w szk. Wielgolas	II-25 IX19r.	
20.	Niedek Bolesław	Franciszek i Józefa	„	„ 10 „	„	II-25 IX19r.	
21.	Brauła Jan	Ignacy i Magdalena	„	„ 9 „	„	II-25 IX19r.	
22.	Reda Tadeusz	Jan i Weronika	„	„ 9 „	„	II-25 IX19r.	
23.	Kępkowicz Bolesław	Stanisław i Aleksandra	„	„ 10 „	„	I-25 IX19r.	
24.	Kosut Jan	Bolesław i Franciszka	„	„ 8 „	„	I-25 IX19r.	
25.	Łośkiel Feliks	Walenty i Marja	„	Iwowe 8 lat	w szkole Iwowe	I-25 IX19r.	
26.	Reda Bronisław	Jan i Weronika	„	Wielgolas 11 lat	w szk. Wielgolas	III-25 IX19r.	
27.	Nieprzecki Jan	Piotr i Weronika	„	„ 11 „	„	III-25 IX19r.	
	[Ostatni wiersz na stronie – bez wpisu]						
28.	Dyła Helena	Paweł i Teresa	rolnicy	Wielgolas 8 lat	w szk. Wielgolas	I-25 IX19r.	
29.	Reda Eugenjusz	Jan i Weronika	„	„ 7 lat	„	I-25 IX19r.	1 XI 19r.
30.	Zwierz Wanda	Ludwik i Marja	„	„ 8 „	„	II-25 IX19r.	
31.	Łuszkiewicz Stan.	Jan i Marjanna	„	„ 7 „	„	I-25 IX19r.	
32.	Łuszkiewicz Jan	Piotr i Magdalena	„	„ 9 „	„	II-25 IX19r.	
33.	Dyła Bronisław	Paweł i Teresa	„	„ 11 „	„	II-25 IX19r.	
34.	Jarzębski Stanisł.	Paweł i Weronika	„	„ 11 „	„	II-25 IX19r.	
35.	Witalski Jan	Jan i Anna	mleczarz	Częstocho- wa 10 „	„	[brak wpisu]	
36.	Olko Stefan [Chyżyny]	Jan i Marjanna	rolnicy	Chyżyny, 12 „	w sz. Chyżyny	III-25 IX19r.	
	[Ostatni wiersz na stronie – bez wpisu]						
37.	Śluzek Ignacy [Chyżyny]	Paweł i Franciszka	rolnicy	Chyżyny 14 „	w sz. Chyżyny	IV-25 IX19r.	1 XI 19r.
38.	Śluzek Bronisł. [Chyżyny]	„	„	„ 11 „	„	III-25 IX19r.	
39.	Świątek Wiktor [Chyżyny]	Piotr i Marcjanna	„	„ 13 „	„	IV-25 IX19r.	1 XI 19r.
40.	Świątek Zofja [Chyżyny]	„	„	„	„	IV-25 IX19r.	1 XI 19r.
41.	Osica Irena [Chyżyny]	Piotr i Marja	ślusarz	„ 7 „	„	I-25 IX19r.	
42.	Reda Stanisława [Chyżyny]	Ludwik i Anna	rolnicy	„ 7 „	„	I-25 IX19r.	
43.	Bobotek Zofja [Chyżyny]	Franciszek i Agnieszka	„	„	„	I-25 IX19r.	
44.	Bobotek Stanisł. [Chyżyny]	„	„	„ 7 „	„	I-3 X 19r.	
45.	Przeddziecka Stefan.	Tomasz i Władysława	„	„ 12 „	w szkole Wielgolas	IV-29 X19r.	
	[Ostatni wiersz na stronie – bez wpisu]						
46.	Tarnowska Mieczysł.	Hipolita i Stanisław	ogrodnik	Wielgol. 11 lat	w szk. Wielgolas	III-1 XI 19r.	15 II 19 r.
47.	Jarzębska Stanisł.	Antoni i Helena	rolnik	„ 12 „	„	IV- 20 XI 19r.	
48.	Jarzębska Bronisław	„	„	„ 11 „	„	IV-20 XI 19r.	
49.	Zwierz Leokadja	Ludwik i Marjanna	„	„ 13 „	„	IV- 5 XI 19r.	
50.	Ptasińska Juljanna	Jan i Marjanna	„	„ 8 „	„	II- 20 X 19r.	
51.	Ptasińska Helena	Jan i Marjanna	„	„ 13 „	„	IV-20 X 19r.	

52	Witalska Marja	Jan i Anna	mleczarz	„ 12 „	„	IV-20 X 19r.	
53.	Domoń Helena	Andrzej i Franciszka	wyrobnik	„ 10 „	„	II-20 X 19r.	
54.	Jaworski Bolesław	Antoni i Marjanna	rolnik	„ 10 „	„	II -20 X 19r.	
	[Ostatni wiersz na stronie – bez wpisu]						
55.	Górski Stefan [m. zamiesz. brak]	Dominik i Marjanna	Młynarz	Dąbrówka 11 lat	nigdzie	II- 6 XII 19r.	
56.	Rżysko Henryk	Jan i Juljanna	kowale	Wielgolas 11 lat	w sz. Wielgolas	II-1 XI 19 r.	
57.	Rżysko Aleksandra	Jan i Juljanna	„	„ 13 lat	w sz. Wielgolas	IV -1 XI 19r.	
58	Rżysko Mieczysław	Jan i Juljanna	„	„ 7 lat	1 rok w sz. Wielg.	I – 1 XI 19 r.	
59.	Olko Henryk [Chyżyny]	Ignacy i Katarzyna	gospodarze	Chyżyny 13 lat	w sz. Chyżyny	IV-1 XI 19r.	
60	Brauła Regina	Ignacy i Helena	„	Wielgolas – 9 lat	w sz. Wielgolas	II –1 XI 19r.	
	[w następnym wierszu dwa wpisy kończące rok 1922]						
57.	Jaworski Stefan	Piotr i Wiktorja	rolnicy	Nowiny II 10 lat	w szkole Kamionka	II-11 IX 22r.	
58.	Jaworski Feliks	Piotr i Wiktorja	„	„ 8 lat	w szkole Kamion.	I –11 XI 22r.	
	[ostatnie trzy wiersze na stronie nie zapisane. Od następnej rok 1920. Nad tabelą wpis „5 listopad 1920r.”]						
1.	Ptasiński Tadeusz	Stanisław i Julja	murarz	Wielgolas 11 lat	w szkole Wielgolas	IV-5 XI 20r.	
2.	Ptasiński Marjan	„	„	Wielgolas 9 lat	„	II-5 XI 20r.	
3.	Ptasińska Antonina	„	„	Wielgolas 7 lat	pierwszy rok	I-5 XI 20r.	
4.	Zwierz Wanda	Ludwik i Marja	rolnicy	Wielgolas 9 lat	w szkole Wielgolas	III-5 XI 20r.	
5.	Dyła Helena	Paweł i Teresa	„	Wielgolas 10 lat	„	II-5 XI 20r.	
6.	Brauła Regina	Ignacy i Helena	„	Wielgolas 10 lat	„	II-5 XI 20r.	
7.	Brauła Jan	„	„	Wielgolas 7 lat	„	I-5 XI 20r.	
8.	Brała Feliks	Jan i Józefa	„	Wielgolas 7 lat	„	I-5 XI 20r.	
9.	Rżysko Henryk	Jan i Julia	kowal	Wielgolas 12 lat	„	III-5 XI 20r.	
10.	Rżysko Janina	„	„	Wielgolas 10 lat	„	II-5 XI 20r.	
11.	Rżysko Mieczysl.	Jan i Julia	kowal	Wielgolas 8 lat	w szkole Wielgolas	I-5 XI 20r.	
12	Ptasińska Helena	Jan i Marja	rolnicy	Wielgolas 14 lat	„	V oddz. 5 XI 20r.	
13	Ptasińska Julia	Jan i Marja	„	Wielgolas 9 lat	„	II-5 XI 20r.	
14	Niedek Bolesław	Franciszek i Józefa	„	Wielgolas 11 lat	„	III-5 XI 20r.	
15	Brauła Stanisł.	Jan i Józefa	„	Wielgolas 10 lat	„	II-5 XI 20r. ?	
16	Brauła Tadeusz	„	„	„	„	II-5 XI 20r.	
17	Oszkiel Feliks	Walenty i Marja	„	Wielgolas 8 lat	„	I-5 XI 20r.	
18	Nieprzecki Jan	Aleksandra i Stanisław	„	Wielgolas 7 lat	„	I-5 XI 20r.	
19.	Wiechetek Tadeusz	Jan i Aleksandra	„	Wielgolas 10 lat	„	I-5 XI 20r.	
20.	Nieprzecki Tadeusz	Piotr i Weronika	„	Wielgolas 8 lat	„	I-5 XI 20r.	

21.	Kępkowicz Bol.	Stanisław i Helena	rolnicy	Wielgolas 11 lat	W szkole Wielgolas	II-5 XI 20r.	
22.	Kosut Jan	Bolesław i Franciszka	„	Wielgolas 9 lat	„	I-5 XI 20r.	
23.	Reda Tadeusz	Jan i Weronika	„	Wielgolas 9 lat	„	III-5 XI 20r.	
24.	Brauła Jan	Ignacy i Magdalena	„	Wielgolas 10 lat	„	II-5 XI 20r.	
25.	Jaworski Bol.	Antoni i Marja	„	Wielgolas 10 lat	„	III-5 XI 20r.	
26.	Jarzębski Stan.	Paweł i Weronika	„	Wielgolas 12 lat	„	III-5 XI 20r.	
27.	Zwierz Leokadja	Ludwik i Marja	„	Wielgolas 14 lat	„		V oddz. 5 XI 20r.
28.	Wieczorek Stan.	Piotr i Zofja	„	Wielgolas 13 lat	„	IV-5 XI 20r.	
29.	Dyła Bronisł.	Paweł i Teresa	„	Wielgolas 13 lat	„		V oddz. 5 XI 20r.
30.	Rżysko Aleks.	Jan i Julja	„	Wielgolas 14 lat	„		V oddz. 5 XI 20r.
31.	Brauła Bron.	Jan i Józefa	rolnicy	Wielgolas 13 lat	w szkole Wielgolas		V oddz.
32.	Reda Bronisł.	Jan i Weronika	„	Wielgolas 13 lat	„	III-5 XI 20r.	
33.	Brauła Stanisł.	Wojciech i Jadwiga	„	Wielgolas 14 lat	„	III-5 XI 20r.	
34.	Nieprzecki Jan	Piotr i Weronika	„	Wielgolas 12 lat	„	IV-5 XI 20r.	
35.	Witalska Marja	Jan i Anna	mleczarz	Wielgolas 13 lat	„		?
36.	Łuszkiewicz Stan.	Jan i Marja	rolnicy	Wielgolas 10 lat	„		?
37.	Łuszkiewicz Marja	„	„	Wielgolas 8 lat	„	I-5 XI 20r.	

Komentarz

Powyższa *Księga* jest dla historyka kopalnią wiedzy o szkole wielgoleskiej z pierwszych lat jej działalności w niepodległej Rzeczypospolitej, a właściwie „na przełomie” niepodległości, jako że pierwsze wpisy pochodzą z października 1917 roku, czyli jeszcze z okresu I wojny światowej. W okupowanej Polsce był to czas rozpoczęcia działalności Komisji Przejściowej Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego powołanej dn. 12.09.1917, która od października miała zająć się szkolnictwem. Następnym wpisów dokonano w listopadzie 1918r.- tuż po zakończeniu wojny, w pierwszych dniach niepodległości. Rok 1919 był pierwszym „normalnym” rokiem, kiedy zapisów dzieci do szkoły dokonano we wrześniu. W 1920 roku mamy znów zapisy listopadowe (wojna z bolszewicką Rosją). Tu skończyło się miejsce w księdze. W następnym roku wpisów (z powyższego powodu, albo innych, o których szerzej piszę w dalszej części) nie dokonano. W rok później najprawdopodobniej nauczyciel, którym od 1918 r. był Jan Śluzek dokonał zapisu uczniów wpisując w wolnych wierszach księgi po 5 uczniów.

Od 1922 roku nauczycielką w Wielgolesie była p. Terpiłowska, ale charakter pisma w *Księdze* pozwala przypuszczać, że zapisów do szkoły dokonała inna osoba (jej poprzednik?).

Charakter pisma wskazuje na to, że kto inny dokonywał wpisów w roku 1917 (zakończył wówczas nauczanie J. Piekart, a szkołę przejął M. Łukaszek) i w 1918 (tu „damski” charakter pisma), odmiennie w roku 1919. Rok 1920 i 1922 wskazuje raczej na tę samą osobę.

Na podstawie nawet pobieżnej analizy tabeli można uzyskać sporo informacji. Poniżej prezentuję **liczebność poszczególnych oddziałów** w kolejnych latach szkolnych.

Tab. 1. Liczebność oddziałów w l. 1917-1922.

Rok szk.	Oddz. I		Oddz. II		Oddz. III		Oddz. IV		Oddz. V		Razem	
	razem	w tym dziewcząt	razem	w tym dziewcząt	razem	w tym dziewcząt	razem	w tym dziewcząt	razem	w tym dziewcząt	razem	w tym dziewcząt
1917/18	23	12	6	1	12	9	3	3			44	25
1918/19	7	2	20	11	6	-	10	7 [8]			44	23
1919/20	19	7	20	7	9	2	12	7			60	23
1920/21	10	2	9	4	8	1	3[4]	[1]	5	2	35[37]	10
1922/23	15	8	18	5	14	5	11	4			58	22

Przytoczone w tabeli dane, szczególnie w kol. „Razem”, mogą się różnić w stosunku do stanu faktycznego o 1-2 uczniów dla poszczególnych roczników (np. 1920) ze względu na niepełne dane uczniów np. brak wpisanego oddziału, do którego dziecko uczęszczało.

Ponadto faktyczna liczba uczniów uczęszczających do szkoły była z pewnością niższa od zapisanej. Znamiennym jest tutaj rok 1917. Biorąc pod uwagę „obowiązkową” liczbę uczniów w obwodzie, niezbędną dla istnienia szkoły (wynosiła ona min. 40 w trzech kolejnych rocznikach (oddziałach) starano się za wszelką cenę wymóg ów spełnić. Jakże bowiem inaczej traktować zapisy uczniów w październiku i wypisy tychże niekiedy w kilkanaście dni później, a nawet następnego dnia po zapisie? Do 5 listopada wypisano czworo uczniów, ale właśnie po wypisaniu czwartego z nich w tymże samym dniu dokonuje się 4. nowych wpisów i liczba zapisanych znów jest „odpowiednia”. W grudniu 1917 roku (szkoła już „na dobre” ruszyła), po ustabilizowaniu się sytuacji wypisanych ze szkoły jest 11 uczniów. Pozostało ich zatem w szkole 28.

W 1920 roku pojawia się V oddział. Tymczasem szkoła w Wielgolesie stała się szkołą II stopnia (5 oddziałów) w 1925 roku. Wygląda to na pewną sprzeczność, ale takiej nie było. Obowiązek kształcenia do 14 roku życia, jeśli uczeń nie kontynuował nauki w szkole wyżej zorganizowanej, realizowano w szkole macierzystej w oddziałach V-VII jako tzw. naukę uzupełniającą. Było to 14-16 godzin tygodniowo.

W 1919 roku w szkole pojawiła się grupa uczniów z Chyżyn. Rok szk. 1918/19 był więc ostatnim rokiem funkcjonowania szkoły w Chyżynach. W powiecie mińskim w 1919 roku zlikwidowano 4 szkoły. W 1922 roku pojawiają się pierwsi uczniowie z Kamionki (Jaworscy), co zdaje się potwierdzać likwidację tamtejszej szkoły. Nastąpiło to najprawdopodobniej w 1923 r. – wówczas zamknięto w powiecie mińskim 10 szkół.

Uczniowie w przeważającej liczbie pochodzili z rodzin chłopskich. Wśród zapisanych w 1917 roku 44 uczniów dziećmi rolników było 34., troje dziećmi murarzy (Ptasiński, Jarzębski), jedno z rodziny gminnego milicjanta (Domoń), dwoje z rodziny mleczarza (Witalski), jedno folwarcznego stelmacha (Przezdziecki) i trójka potomstwa robotników folwarcznych.

W późniejszych latach uczęszczały dzieci nowych kategorii rzemieślników: kowala (Rzysko), młynarza (Górski), szewca (Dyła), ogrodnika (Tarnowski, Szczepańczyk).

Tab. 2. Pochodzenie społeczne uczniów w l. 1917-22.

Pochodzenie \ Rok szk.	Rolnicze (chłopskie)	rzemieślnicze	robotników folwarcznych	inne	Razem
1917/18	34	5	3	2	44 ¹
1918/19	33	7	2 ²	2	44
1919/20	47	12	1 ³	-	60
1920/21	30	7	-	-	35[37]
1922/23	31	7	15 ⁴	2	58

¹ Faktycznie liczba uczniów wynosiła 28 (na dzień 21 grudnia 1917 r.). Spośród 16. wypisanych dzieci było 2 „inne” (stelmach, policjant), 3 rzemieślniczych (Ptasiński i Witalscy) i 11 chłopskich.

² pojawia się po raz pierwszy ‘wyrobnik’. Do tej kolumny zaliczono także stelmacha – rzemieślnika w folwarku, ogrodnika, lokaja, woźną.

³ „Wyrobnik”. W 1919 r. nie występuje kategoria „robotnik folwarczy”, pojawia się „gospodarz”.

⁴ W tym troje dzieci wyrobników.

Ogółem udział dzieci pochodzenia „rolniczego” w szkolnej społeczności wynosił ok. 75-80%, a dzieci „rzemieślnicze” stanowiły 15-20% uczniów.

Przeglądając listy uczniów poszczególnych klas (oddziałów) daje się zauważyć, że **wiek dzieci** w tej samej klasie znacznie się różnił. W 1917 roku do I oddziału uczęszczali w przeważającej liczbie 10-latkowie. Zdarzali się i starsi (W. Zwierz). Razem z nimi w ławkach zasiadali 7. i 8-latkowie. Jednocześnie w klasach starszych (III-IV) pojawiają się dzieci mające po 7-8 lat. Braułowice, Jarzębscy, Dyla, Zwierz i in. (por. poz. 13, 23, 24, 26, 27, 31, 32 z 1917r.). Posiadały one zapewne tzw. „wykształcenie domowe”, bo na podstawie takiegoż i stosownego egzaminu kwalifikowano dzieci do poszczególnych oddziałów. Nie wszyscy więc musieli zaczynać naukę od oddziału (klasy) pierwszego.

Dysproporcje były ogromne. Siedmiolatek, który uczęszczał do oddziału trzeciego i dziesięciolatek w pierwszym. Wszystkiemu winna była wojna, a w wielu przypadkach dzieci nie miały możliwości kształcenia się. Przyczyną była też niefrasobliwość, nieświadomość rodziców, nieprzestrzeganie obowiązku szkolnego i częsta zmiana miejsca pobytu przez rodziny wyrobników rolnych wędrujących za chlebem od wsi do wsi, od gospodarza do gospodarza, albo po kolejnych folwarkach.

Zastanawiającym jest fakt, że w latach 1919-20 nie występuje wśród rodziców wielgoleskich uczniów kategoria *robotników folwarcznych*. Być może znaleźli się oni w grupie rolników po to, aby w 1922 roku znów pojawić się jako ww. robotnicy folwarczni. Wcześniej (1919r.) dziecko stelmacha Przeddzieckiego też jest zapisane jako „rolnicze”. Czyżby przyczyną „zniknięcia” kategorii „folwarczej” było zagrożenie zbliżającą się bolszewicką nawałnicą ze Wschodu?

Wiemy, że niektórzy wiązali pewne nadzieje z „nowym porządkiem”. W większych miejscowościach (np. w Latowiczu) postawały Komitety Rewolucyjne gotowe z nadejściem bolszewików wcielić niesiony przez nich „porządek” w życie. Następowala radykalizacja postaw części społeczeństwa, zwłaszcza warstw uboższych, w tym służby folwarczej. Zaliczenie jej w poczet rolników mogło być próbą uładzenia tych nastrojów.

A może dzieci „folwarczne” do szkoły nie chodziły w tym czasie? Bo trudno przyjąć, że takiej służby nie było, albo nie było dzieci, skoro w 1922r. pojawia się ich 15. Faktem jest, że były one w większości pierwszy rok w wielgoleskiej szkole, mimo, że nie wszystkie zostały zapisane do I oddziału. Liczebność służby folwarczej wobec tego musiała znacznie wzrosnąć w l. 1921-22. Ponadto w folwarku zaistniała w tym czasie ochronka, bo pojawia się ona jako wcześniejsze miejsce nauki uczniów zapisanych w 1922 roku pod poz. 48, 50-52. Trójka 9-latków zaczęła naukę od II lub III oddziału.

Bez kwerendy w archiwach powyższej kwestii wyjaśnić się nie da. Być może wielgoleska oświata ma jeszcze jedną odsłonę – tym razem w postaci **ochronki dla dzieci** dworskich. Należy też nadmienić, że od 1922 roku właściciel folwarku B. Wyleżyński pełnił funkcję Prezesa Dozoru Szkolnego w gminie, co też mogło mieć związek z „oddaniem” dzieci z ochronki do wiejskiej szkoły.

Niewątpliwym wpływ na stabilizację sytuacji w szkole wielgoleskiej (jak i innych po prawej stronie Wisły i Sanu) miała normalizująca się sytuacja w kraju po wygranej wojnie z Rosją Radziecką. Choć działania wojenne ustały w 1920 roku, to zastanawia brak wpisów do *Księgi* z roku szk. 1921/22. Niemożliwym zgoła wydaje się, aby **szkoła w tym roku (1921/22) nie funkcjonowała**, ale jednak jest to najbardziej prawdopodobne. Spośród uczniów z roku szk. 1920/21 większość jest zapisanych na rok szk. 1922/23, a gro stanowią zapisani do kolejnego oddziału (kilkunastu). Tylko nieliczni (4) pojawiają się o 2. klasy wyżej (z rodziny Braułów) tak, jakby w tym przypadku, w roku 1921/22 do szkoły chodzili.

W związku z powyższym wymaga niewielkiej korekty to, co napisałem w: *Szkoła w Wielgolesie 1807-2007*, s. 82 i in. Jan Śluzek byłby nauczycielem w l. 1918-1921. Zdarzały się sytuacje, że szkoły „nie szły” przez kilka tygodni, miesięcy, a nawet dłużej ze względu na brak nauczycieli. Taka sytuacja mogła mieć miejsce w Wielgolesie. Wchodziły w grę:

- rezygnacja nauczyciela,

- powołanie nauczyciela do służby wojskowej (to jednak miałoby miejsce wcześniej, np. w 1920r. i wszystko wskazuje na to, że tak było – zapisów dzieci dokonano dopiero 5 listopada),
- nauczyciel nie miał pełnych kwalifikacji, a nie ukończył kursu i nie złożył egzaminów wymaganych na mocy dekretu o kształceniu nauczycieli z 07 lutego 1919r. (Dz. Urz. MWRiOP, 1919., nr 2, poz. 3).

Najstarsza kronika szkoły milczy na powyższy temat. Na str. 8. wymieniony jest nauczyciel Jan Śluzek i lata pracy (1918-1922). Nic więcej. Do postaci tej najbardziej pasuje Jan Śluzek ur. 29 XI 1896r. w Chyżynach, s. Pawła (w domu Pawła Śluzka mieściła się chyżyńska szkoła) i Józefy z Braułów (z Wielgolasu). W jakiś sposób tłumaczyłoby to „przeskok” uczniów z rodziny Braułów o dwie klasy w roku 1922, być może dzięki wspomnianemu już „nauczaniu domowemu”.

Nie rozstrzygnę tutaj wszystkich kwestii, bo po udzieleniu odpowiedzi (niezbyt zresztą pewnej) na jedno pytanie pojawiają się następne pytania, a odpowiedzi na nie są coraz bardziej dywagacjami niż pewnikami.

Poza ustaleniem, że **w roku szk. 1921/22 nastąpiła przerwa w normalnym funkcjonowaniu szkoły w Wielgolesie** inne poruszone kwestie zostawmy do rozstrzygnięcia późniejszego. Być może już przy opracowywaniu kolejnej części *Pomników Dziejowych Szkoły* pojawią się nowe dokumenty, będę dysponował pewniejszymi źródłami dotyczącymi pracy szkoły w pierwszych latach niepodległości, i na ich podstawie będę mógł poczynić kolejne ustalenia odnośnie dziejów wielgoleskiej szkoły w okresie II Rzeczypospolitej.

Zdzisław Ćmoch